

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та
соціально-гуманітарних дисциплін

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти денної та заочної форми здобуття
освіти зі спеціальності 162 «Біотехнології та
біоінженерія»

Харків
2023

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти денної та заочної форми здобуття
освіти зі спеціальності 162 «Біотехнології та
біоінженерія»

Затверджено рішенням Науково-методичної ради
факультету МАП Протокол №9 від 25.05.2023 р.

Харків
2023

УДК 101.1:220(085.9)

Ф 56

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія
людського спілкування» та соціально-
гуманітарних дисциплін Протокол 11 від
28квітня 2023 р.

Рецензенти:

В. В. Прокопенко, д-р філос. наук, проф., професор Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Я.М. Білик, доктор філософських наук, професор, Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Ф 56 Філософія : метод. вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 162 «Біотехнології та біоінженерія» / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. Л.В. Фірсова – Харків : [б. в.], 2023. – 36 с.

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни «Філософія» розроблено відповідно до навчальної програми. Видання включає програму та структуру навчальної дисципліни, теми для самостійного засвоєння здобувачами (з вказуванням літературних джерел), рекомендовану літературу та електронний ресурс, питання для самоконтролю. Видання призначено здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 162 «Біотехнології та біоінженерія».

УДК 101.1:220 (085.9)

Відповідальний за випуск: Н. І. Моїсєєва, д-р екон. наук, проф.

© Д. Л. Фірсова, 2023

© ДБТУ, 2023

ЗМІСТ

Загальні методичні рекомендації	5
Опис навчальної дисципліни.....	6
Структура навчальної дисципліни.....	7
Методи оцінювання та розподіл балів	9
Шкала оцінювання	10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.....	11
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II	23
Інформаційні ресурси	36

Загальні методичні рекомендації

Мета – розуміння сутності філософії як науки і форми суспільної свідомості в її історичному розвитку, місця та ролі філософії в розвитку загальнолюдської культури, сутності й розвитку філософської думки в Україні, її місця в загальному розвитку історії філософії і сучасного світового процесу; вивчення основ філософської культури, формування необхідних методологічних принципів та навичок аналізу предметів і явищ реального світу, і насамперед, соціально-економічних.

Завдання – Основне завдання полягає в тому, щоб забезпечити послідовне і цілісне вивчення курсу, використовуючи для цього всі види навчальних занять (лекції, семінарські заняття, самостійну роботу). При цьому слід пояснити студентам зв'язок філософії з іншими гуманітарними дисциплінами (психологією, соціологією, культурологією). Соціально-філософські та історичні питання мають викладатися в усьому курсі у прямому логічному зв'язку з поточним матеріалом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Філософія» студент повинен **знати:**

- основні поняття та теорії світової історії філософії;
- основні етапи розвитку світової філософії та її органічної складової - української філософії;
- найбільш важливі персоналії філософії, зміст основних першоджерел філософії;
- філософські методи та їх використання;
- тренди сучасної філософської думки.

вміти:

- читати та аналізувати філософську літературу;
- орієнтуватись в основних філософських течіях, аналізувати факти та явища, що відбуваються в суспільстві, самостійно орієнтувати свою світоглядну позицію, вести діалог, полеміку чи дискусію з приводу загальних засад життєдіяльності людини;
- аналізувати свою професійну діяльність та її результати в широкому контексті філософського бачення світу.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, Освітня програма Рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	<u>10 Природничі науки,</u> <u>20 Аграрні науки та продовольство</u>	Статус дисципліни <i>Обов'язкова/вибіркова</i>	
Модулів – 2	Спеціальність <u>162 «Біотехнології та біоінженерія»</u>	Мова викладання: <i>українська</i>	
Змістових модулів – 2		Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		4-й	4-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4		15 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		15 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60	80 год.
	Індивідуальні завдання: год.		
	Вид контролю: екзамен		

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	ін д	с.р.		л	п	л аб	ін д	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль I . Сутність, витоки та історія філософії												
Тема 1. <i>Предмет, структура та функції філософії</i>	6	2	1			3	7	1	1			5
Тема2 <i>Філософс ька думка Стародав нього Сходу. Антична філософія.</i>	6	2	1			3	7	1	1			5
Тема3. <i>Західноє вро-пейська філософія Середньовіччя та епокси Відродже ння</i>	6	2	1			3	5					5
Тема 4. <i>Філософія Нового часу. Просвітництв о.</i>	6	2	1			3	5					5
Тема5. <i>Німецьк а класична філософія</i>	6	2	1			3	5.5					5
Тема 6. . <i>Світова філософія XX – XXI століть.</i>	6	2	1			3	6,5	1				6,5

Тема 7. Філософська думка в Україні	12	4	2			6	12	1				10. 5
Разом за змістовним модулем 1	48	16	8			24	48	4	2			42
Змістовий модуль II. Основні філософські проблеми.												
Тема8.Філософ ське розуміння світу. Проблема буття та свідомості.	6	2	1			3	5.5					5,5
Тема9.Проблем а людини в філософії	6	2	1			3	7,5	1	1			5,5
Тема10.Філосо фський аналіз суспільства.	6	2	1			3	5					5,5
Тема11. Пізнання. Проблема істини	6	2	1			3	7.5	1	1			5,5
Тема12. Методи та форми наукового пізнання.	6	2	1			3	5					5
Тема13.Культу ра та цивілізація. Глобальні проблеми сучасності.	6	2	1			3	5,5					5

Тема14.Філософське осмислення розвитку техніки, технічного та сільськогосподарського знання.	6	2	1			3	6					6
Разом за змістовним модулем 2	42	14	7	-		21	42	2	2			38
Усього годин	90	30	15			45	90	6	4			80

Методи оцінювання та розподіл балів

Оцінювання знань студентів передбачає виконання таких форм роботи:

- поточне тестування наприкінці кожного модулю;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання;
- підсумковий письмовий тест в формі іспиту.

Модуль														ІН Д З	ІСП ИТ	СУ МА
Модуль I .							Модуль2									
T 1	T 2	T 3	T4	T 5	T6	T7	T8	T9	T1 0	T1 1	T 1 2	T 1 3	T 1 4	14	30	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Сутність, витоки та історія філософії.

Тема 1. Предмет, структура та функції філософії.

1. Світогляд та його історичні типи: міфологія, релігія, філософія.
2. Специфіка філософського світогляду.
3. Предмет та функції філософії в історичному розвитку.
4. Роль філософії в формуванні світогляду сучасного фахівця.

Світогляд – це система поглядів на світ і місце в ньому людини. Важливо зауважити, що усі історичні типи світогляду актуальні в сучасному цивілізаційному просторі. Специфіка філософського світогляду полягає в його двоєдиній природі. З одного боку, філософія пов'язана з наукою, так як апелює безпосередньо до розуму, навчає правильно (логічно, послідовно, критично т. ін.) мислити, а другого боку, вона навчає гідно жити, задає правильний порядок цінностей. Філософію цікавить таке знання про людину, яке може бути трансформовано в її поведінці та діях. Філософія навчає правильно формулювати та виражати свої ідеї та спонукає замислитися над важливими питаннями для визначення життєвих орієнтирів, дає можливість одержати уявлення про основні історичні типи та патерни відповідального філософствування. Займатися філософією означає вчитися логічно та аргументовано мислити в важливих питаннях на які неможливо відповісти за допомогою емпіричних досліджень та розвивати комунікативну компетентність. Навички філософського мислення дають сучасному фахівцю можливість орієнтуватися в динамічній дійсності та в основних методологічних та світоглядних проблемах, які виникають в науці та техніці на сучасному етапі розвитку та осмисленні динаміки науково-технічного розвитку в широкому соціокультурному контексті.

Питання тестової перевірки знань:

1. Філософія –
  - а) спирається на віру.
  - б) доказується експериментом.
  - в) обґрунтовується логікою, досвідом, спирається на данні науки і суспільної практики.
2. Призначення філософії полягає у тому, що вона:
  - а) має відповіді на всі складні питання про людину і суспільство.
  - б) є засобом для кращої орієнтації та розуміння життя в усіх його аспектах.
  - в) навчає критично мислити та гідно жити.

3. Філософія належить до :
  - а) матеріальної діяльності.
  - б) духовної діяльності.
  - в) духовно-практичної діяльності.

4. Онтологія – це:
  - а) розділ філософського знання про буття
  - б) філософія природи
  - в) філософія людини.

5. Гносеологія – це:
  - А)теорія пізнання
  - Б)модель Всесвіту
  - В)віртуальна реальність.

Література

1. Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
2. Вайтовий В. Українська міфологія. -К.: Либідь, 2002
3. Біднов В., Антонович Д. Українська церква –К., 1993
4. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010.
5. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006
6. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
7. Причипій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія. Навчальний посібник. – К., 2006
8. 4. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко [та ін.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2008.
9. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013. – 364 с
10. Фірсова Л.В., Черних І.П., Тараненко Л.І, Релігієзнавство : підруч.– Х. : Б.в., 2007.

Тема2. Філософська думка Стародавнього Сходу . Антична філософія.

1. Основні риси філософії Стародавнього Сходу.
2. Періодизація та основні риси античної філософії.

3. Філософські школи Стародавньої Греції та сучасність.

В Індії, Китаї та Греції одночасно(У1ст. до н е.) та незалежно були закладені основи філософського знання. Важливо зауважити, що філософська теоретична думка пов'язана з певними культурно-історичними передумовами. Для культури Стародавнього Сходу притаманне специфічне розуміння природи, суспільства, сутності та сенсу людського буття. В філософських школах Ст. Індії(санкх'я, ньая, вайшешика, джайнізм та буддизм) основний акцент полягав в пошуках індивідуальності і креативності людини, які необхідні для гармонійного існування. В філософії Ст. Китаю(конфуціанство, даосизм, монізм, легізм) основною метою був пошук побудови стабільної держави через пізнання практичного життя, суспільної природи людини, моральних цінностей. Головна тема філософії Ст. Греції – це дослідження природи, всесвіту для розуміння буття людини. Для цього регіону характерна безліч наукових гіпотез та типів філософських вчень. Необхідно підкреслити, що антична філософія є школою європейського мислення. Античні філософи виступають як перші математики, фізики, астрономи. Філософські ідеї софістів, Сократа, Платона та Аристотеля не втрачають актуальність в сучасному гуманітарному дискурсі. Формули щастя філософських шкіл елліністичної та римської філософії(школа Епікура, стоїки, скептики) стали основою для розвитку сучасних соціогуманітарних напрямків, технологій та шкіл.

Питання тестової перевірки знань.

1. Передумови для виникнення філософії склалися:
  - а) в одному регіоні планети;
  - б) в декількох регіонах Старого Світу;
  - в) в усіх населених територіях планети.
2. В філософії Ст. Індії основними питаннями були:
  - а)проблеми сутності людини;
  - б)проблеми стабільного розвитку суспільства;
  - в)дослідження природи для розуміння буття людини.
3. В філософії Ст. Китаю основними питаннями були:
  - а)проблеми сутності природи;
  - б)проблеми стабільного розвитку суспільства;
  - в)дослідження природи для розуміння буття людини.
4. В філософії Ст.Греції основними питаннями були:
  - а)проблеми сутності природи;
  - б)проблеми стабільного розвитку суспільства;
  - в)дослідження природи для розуміння буття людини.

5.Засновником Академії був:

- а) Сократ.
- б) Платон.
- в) Піфагор.

Література

- 1.. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
2. Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусев, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
3. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
3. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
4. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
5. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013.

Тема 3. Західноєвропейська філософія Середньовіччя та епохи Відродження.

1. Основні риси та напрямки середньовічної філософії. Схоластика (1X-X111ст.).
2. Вплив філософії мусульманського Сходу на європейську думку в епоху середньовіччя та Відродження.
3. Основні гуманістичні ідеї філософії Відродження.
4. Розвиток експериментального та математичного природознавства та суспільно-політичні вчення епохи Відродження.

Середньовічна філософія розвивалась в тісному взаємозв'язку з релігійною формою свідомості того часу. Релігія виконувала регулятивну функцію щодо філософії. Необхідно визначити назву філософії цього часу – «схоластика» (від гр. «схола» - школа). Така назва відображає процес пізнання як передачу біблейських вічних істин від знаючих до незнаючих. Метою пізнання вважалась перебудова душі за допомогою слова Божого. В філософських школах схоластики (апологети та патристи, номіналісти та реалісти) центральними були проблеми логіки такі як співвідношення знання та віри, а також проблема універсалій. Важливо в цьому сенсі розібратися з актуальністю енциклопедичних вчень Августина Блаженного (354-430), Фоми Аквінського (1225-1274), У. Оккама (1300-1349), П. Абеляра (1049-1142). Видатні представники філософської думки мусульманських країн поєднували філософію Аристотеля з елементами неоплатонізму, їх ідеї актуальні і в сьогоденні. Це такі філософи як аль-Фарабі (870-950), Ібн-Сіна (Авіцена) (980-1037), Ібн-Рушд (Аверроес) (1126-1198). Термін «Відродження», «Ренесанс» по суті означає повернення до античної філософії та її цінностей. Важливо враховувати соціокультурні та економічні чинники цієї традиції пов'язаної з такими термінами як антропоцентризм,

гуманізм, пантеїзм та геліоцентризм. Культура гуманізму представлена такими яскравими мислителями як Фр. Петрарка(1304-1374), Данте Аліґ'єрі (1265-1321). Цю лінію продовжує Леонардо да Вінчі(1452-1519) в творчості якого відображається тісний зв'язок мистецтва та науки.(«Наука-капітан, практика-солдати»). В четвертому питанні особливу увагу треба приділити творчості М. Кузанського(1401-1464) , М. Коперніка(1473-1543), Дж. Бруно(1548-1600). Соціально-економічні зміни епохи Відродження відображені в соціально-політичних теоріях Нікколо Мак'явеллі (1469-1527), Т. Мора(1478-1536) та Т. Кампанелли(1568-1639).

Питання тестової перевірки знань.

- 1.Середньовічна філософська схоластика – це:
  - а) експериментальні пошуки алхіміків;
  - б) пророцтва астрологів;
  - в) філософська діяльність в монастирських школах та університетах.

2. Кому належить теза «Вірю щоб розуміти»:
  - а) П. Абеляру;
  - б)Ф. Аквінському;
  - в)Бл. Августина .

3. В середньовічній схоластиці ведучими були проблеми:
  - а) сутності буття природи;
  - б) співвідношення культури та традиції;
  - в) співвідношення знання та віри.

- 4.Назва епохи Відродження пов'язана з:
  - а)з потребою повернення та затвердження біблейських істин;
  - б) з потребою повернення національної свідомості;
  - в) з потребою повернення до античної філософської традиції.

5. Пантеїзм – це:
  - а) заперечення цінності релігійних істин;
  - б) ототожнення бога та природи;
  - в) абсолютизація цінності людського буття.

Література

1. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.-К., 2001
2. Горак Г.І. Курс лекцій.-К., 1997.

3. Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусєв, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
4. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
5. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
6. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
7. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 4. Філософія Нового часу. Просвітництво.

1. Філософія Нового часу як світоглядна основа класичної науки.
2. Індуктивний метод Фр. Бекона та його історичне значення.
3. Раціоналістичний метод Р. Декарта.
4. Основні риси французького Просвітництва.

При вивченні цієї теми необхідно знати, що саме в цей час затверджується автономія людського розуму в пізнавальній активності людини.

Основоположниками філософії Нового часу є Фр. Бекон(1561-1626) та Р. Декарт(1596-1650). Потрібно обґрунтувати чому важливим завданням філософії стала розробка правильного методу пізнання природи, а також дослідження природи людського розуму. Афоризм Ф. Бекона «знання-сила» став символом віри в могутність експериментальної науки, яка дає практичну користь людині. Важливо розглянути класифікацію науки Фр. Беконом, його відношення до античної науки і філософії. Індуктивний метод Фр. Бекона був направлений на одержання нових істин, які мають практичну користь. Французький мислитель Р. Декарт вважав, що достовірне знання можна одержати спираючись на індивідуальний акт мислення. Принцип методичного сумніву «*cogito ergo sum*» (мислю значить існую) являється основою дедуктивного раціоналістичного методу. В його розумінні наука на відміну беконівської орієнтації на емпіричний досвід це обумовлений людським розумом спосіб аналізу речей. Р. Декарт розглядав речі не самі по собі, а відносно нашого інтелекту. Необхідно визначити правила дедуктивного методу Р. Декарта та знати доцільність та критерії використання цих актуальних методів. Ідеї Р. Декарта розробляли його співвітчизники – французькі матеріалісти ХУІІ ст.- сторіччя Просвітництва. Важливо знати персоналії та ідеї французького Просвітництва: вчення про природу та людину Ламетрі(1709-1751); Дідро(1713-1784); Гольбаха(1723-1789); теорію суспільного договору Руссо(1712-1778); соціально-політичні ідеї Вольтера(1684-1778), які зіграли велику роль в підготовці французької буржуазної революції.

Питання тестової перевірки знань.

1. Основні завдання філософії Нового часу:
  - а) обґрунтування науки і її методів;
  - б) аналіз буття особи;

- в) обґрунтування буття Бога.
2. Філософія Нового часу пов'язана з:
- а) розвитком основ індустріального суспільства;
  - б) розвитком основ постіндустріального суспільства;
  - в) розвитком основ доіндустріального суспільства.
3. Твердження «знання-сила» належить:
- а) Р. Декарту;
  - б) Б. Спінозі;
  - в) Фр. Бекону.
4. Твердження «мислю значить існую» належить:
- а) Р. Декарту;
  - б) Б. Спінозі;
  - в) Фр. Бекону.
5. Хто є автором дедуктивного методу:
- а) Р. Декарт;
  - б) Б. Спіноза;
  - в) Фр. Бекон.

Література

1. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
2. Горак Г.І. Курс лекцій.-К., 1997.
3. Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусєв, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
4. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
5. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
6. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
7. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 5. Німецька класична філософія.

1. І. Кант – засновник німецької класичної філософії.
2. Філософське вчення Гегеля.
3. Особливості філософії Л. Фейєрбаха.
4. Німецька класика та сучасність.

Німецька класична філософія мала дуже великий вплив на усю історію німецької культури та на розвиток світової філософської думки. Важливою віхою в розвитку цієї традиції були роботи І. Канта: «Критика чистого розуму»,

«Критика практичного розуму», «Критика спроможності судження». Мова йшла про критику догматичної філософії. І. Кант(1724-1804) сформулював девіз усієї епохи Просвітництва: «Май мужність користуватися своїм розумом!». Йому належать глибокі дослідження суті, методів та форм пізнання, розробка діалектичних ідей. І. Кант сформулював 4 основні питання філософії: Що я можу знати?(метафізика); Що я повинен робити?(мораль); На що я можу надіятися?(релігія); Що таке людина? В німецькій класичній філософії мислення має діалектичний характер. Г. Гегель(1770-1831) сформулював закони, принципи та категорії діалектики як науки про розвиток духу. Л. Фейєрбах(1804-1872) в книзі «Сутність християнства» сформулював антропологічний принцип своєї філософії згідно якого людина розглядається, насамперед, як природна істота. Фейєрбах дав глибокий аналіз та яскраву критику походження та сутності релігії. На його думку сама людина є богом для другої людини, яких пов'язує любов. Класична філософія є апофеозом раціональності, Вона внесла значний вклад в пояснення раціональних форм людського досвіду.

Питання тестової перевірки знань.

1. Німецька класична філософія - це традиція:
  - а) емпіризму;
  - б) раціоналізму;
  - в) постмодернізму.

2. Теорія Канта-Лапласа викладена в трактаті:
  - а) «Філософія права»;
  - б) «Загальна природна історія та теорія неба»;
  - в) «Критика чистого розуму».

3. Категоричний імператив І. Канта це:
  - а) граничний принцип буття;
  - б) моральний закон;
  - в) ключова фраза.

4. Систематичну теорію діалектики створив:
  - а)Л. Фейєрбах;
  - б) Г. В.Гегель;
  - в)І. Фіхте.

- 5.Антропологічний принцип філософії Л.Фейєрбаха це:
  - А) визнання природного в людині пріоритетним;
  - Б) визнання соціальної сутності людини;
  - В) визнання матеріальних стимулів головуючими в людському бутті.

Література

1. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
2. Горак Г.І. Курс лекцій.-К., 1997.
3. Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусев, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
4. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
5. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
6. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
7. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 6. Світова філософія ХХ – ХХІ ст.

1. Основні риси неklasичної сучасної філософії. Постмодернізм.
2. Проблема людини в сучасній філософії.
3. Філософія американського прагматизму.
4. Аналітична філософія та раціоналізм.

Неklasична сучасна філософія робить акцент на нераціональних аспектах психіки людини. Воля, інстинкт, підсвідомість – такі фактори стали предметом дослідження філософів-іраціоналістів. Ці тенденції з'явилися в кінці ХІХ- на початку ХХ ст. в працях А. Шопенгауера(1788-1860), Ф. Ніцше(1844-1900). Становлення постнеокласичної філософії доби постмодерну (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) – це виступ проти культу раціональності та моделей універсального бачення світу. Дослідження ведуться на міждисциплінарній основі: суміш філософських концепцій, маркетингових стратегій, художніх практик. Головна мета – дослідження повсякденності. Представники постмодерністської традиції Жак Дерріда(1930-2004), Ж. Дельоз((1925-1995), Ф. Гваттарі(1930-1992) визначали постмодернізм як «культуру надлишку» в якій багато значень та надлишок оціночних суджень. Проблема людини закономірно завжди в центрі філософських досліджень. Філософська антропологія(М. Шелер(1874-1928), А.Гелен(1904-1974) прагнуть створити цілісну картину людини. Проблему людини та її місця в світі активно розробляють представники екзистенціалізму(С. К'еркегор(1813-1855), А. Камю(1913-1960), Ж-П. Сартр(1905-1980), М. Гайдеггер(1889-1976)), які досліджують людину в екстремальних ситуаціях для визначення її сутності. У німецького філософа Г. Гадамера(1900-2002) герменевтика перетворилась в самостійну царину знання як вчення про людини та метод гуманітарних наук. Мова йде про лінгвістичну природу філософії, яка проявляється в діалоговому форматі. Ч. Пірс(1839-1914) сформулював основну тезу американського прагматизму: філософія повинна бути методом вирішення життєвих проблем. У. Джеймс(1842-1910) та Дж. Дьюї(1859-1952) створили прагматизм як впливову течію сучасної філософії. Лінгвістичну та логістичну традицію в аналітичній

філософії започаткував Б. Рассел(1872-1970) та л. Вітгенштейн(1889-1951). Цю позитивістську традицію, яка бачила основну мету філософії в логічному аналізі наукових теорій, продовжили представники нео та постпозитивізму: М. Шлик(1882-1936), Р. Карнап(1891-1970), Т. Кун(1922-1996), І. Лакатос(1922-1974). Розвиток науки представлений як революційна зміна парадигм. Критерії науковості теорії визначаються принципами верифікації та фальсифікації. В другій половині ХХст. філософське дослідження техніки одержує статус самостійної філософської дисципліни. Цими проблемами займалися: О. Шпенглер(1880-1936); Ф. Дессауер((1881-1969); Л. Мемфорд(1895-1990); Ж. Елюль.

Питання тестової перевірки знань.

1. Учення про «надлюдину» створив:
  - а)Ж. Елюль;
  - б)Ф. Ніцше;
  - в)О. Шпенглер.

2. Ірраціоналізм це:
  - А)визнання пріоритету нераціональних аспектів психіки людини;
  - Б)визнання пріоритету раціонального мислення;
  - В)визнання пріоритету емпіричного пізнання.

3. «Симулякр» в постмодернізмі це:
  - а) оригінал копія якого не існує;
  - б) віртуальна реальність;
  - в) біотехнологія.

4. Принципи верифікації та фальсифікації це:
  - а) критерії істинності;
  - б)правила аргументації;
  - в)правила моралі.

5. Принцип «сумніву-віри» сформульований:
  - а) в позитивізмі;
  - б) в екзистенціалізмі;
  - в) в прагматизмі.

Література.

1. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
- 2.Горак Г.І. Курс лекцій.-К., 1997.
- 3.Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусев, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
4. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
- 5.Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.

6. Подольська Є. А., Парафійник Н. І. Філософія. – Х., 2006.
7. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013.
8. Фірсова Л. В., Черних І. П. та ін. Філософія науки: Навчальний посібник. Х.: Нове слово, 2003.

Тема 7. Філософська думка в Україні.

1. Філософські ідеї у духовній культурі України.
2. Києво- Могиллянська академія та її роль в розвитку української культури: історія та сучасність.
3. Г.С.Сковорода – видатний український філософ.
4. Філософська думка в Україні в ХІХ-ХХІ ст.

Суттєво зазначити, що відродження національної самосвідомості українського народу неможливе без переосмислення як світової, так і вітчизняної культури складовою якої є філософія. Необхідно показати взаємозв'язок світової та української філософської думки, дати оцінку в контексті сьгоднішніх реалій тому чи іншому мислителю. Потрібно визначити вплив форм сільськогосподарського виробництва минулого на свідомість стародавніх слов'ян., а також знати уявлення наших предків про космос, хаос, простір та час. Важливо показати витoki української філософії, вплив на її розвиток християнства, античної та візантійської спадщини. Проаналізувати такі пам'ятки філософської культури як «Слово про Закон і Благодать»(ХІ ст.) Іларіона, «Ізборники Святослава» 1073 та 1076 рр.та низку інших пам'яток, що насиченні глибинним філософським змістом. Розглядаючи гуманістичні та реформаційні ідеї у філософській думці України(кінецьХУ-початок ХУІ ст.) необхідно оцінити внесок українських інтелектуалів у розвиток гуманістичних ідей(Ю.Дрогобич, М. Русин, Ст. Оріховський та ін.), філософські ідеї братських шкіл та діячів Острозького культурно-освітнього центру. Києво- Могиллянська академія(відновлена в 1992 р.як Національний університет «Києво-Могиллянська академія») є однією із найстаріших вищих шкіл Східної Європи. Києво-Могиллянська філософська традиція має велике значення тому що вона дала імпульс розвитку вітчизняної просвітницької концепції, представила філософію як форму научного знання, дала поняття людини як цінності. Етико-гуманістичний тренд українського Просвітництва представляють такі постаті: Я.П Козельский(1728-1823); В.В. Капніст(1758-1823); П.. Лодій(1764-1829) та ін. Особливу увагу треба приділити вивченню життя та діяльності Г.С.Сковороди (1722-1794), створившого оригінальну філософську систему(вчення про дві натури та три світи, концепція «сродної праці» і «нерівної рівності», принцип самопізнання, філософія серця). В першій половині ХІХ ст. активно розвивається на Україні релігійна та ідеалістична філософія під впливом німецької класичої філософії (І. Шад(1758-1834), Й. Міхневич(1804-1885), С. Гогоцький(1813-

1889)). Особливу увагу треба приділити «філософії серця» П. Юркевича(1826-1874). Академічна філософія в Україні розвивалась в університетах та відображала тенденції притаманні тогочасній європейській філософській думці. Представники: А. Козлов(1831-1901); Г. Челпанов(1862-1936); М. Грот(1852-1899); М. Бердяєв(1874-1948) та ін. При підготовці четвертого питання необхідно спираючись на філософську спадщину минулого вияснити яким шляхом Україна ввійде в коло цивілізованих держав світу. Філософія потрібна якщо ми хочемо бути культурною країною, яка входить в сучасну цивілізацію.

Питання тестової перевірки знань.

1. Філософія Києво-Могилянської академії була в першу чергу спрямована на:
  - а) пізнання істин віри;
  - б) раціональне знання;
  - в) на пізнання емпіричних факторів.

2. В філософії Г.С. Сковороди «сродний труд» це:
  - а) труд в дусі сучасності;
  - б) труд на благо Вітчизни;
  - в) труд по здібностям людини.

3. «Макрокосмос» у філософії Г.С. Сковороди це:
  - А) світ Людини;
  - Б) світ Книги;
  - В) Всесвіт.

4. «Мікрокосмос» у філософії Г.С. Сковороди це:
  - А) світ Людини;
  - Б) світ Книги;
  - В) Всесвіт.

5. На думку О.Потебні, міфологічне мислення притаманне:
  - а) людям первісного суспільства.
  - б) людям первісного та ранньокласового суспільств
  - в) людям усіх часів, що перебувають на певному щабелі розвитку думки.

Література.

1. Бичко А. К, Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник.- К., 2001
2. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій.- К., 1996.
3. Історія філософії України. Підручник./ М.Ф.Тарасенко та ін.-К., 1994.

4. Горак Г.І. Курс лекцій.-К., 1997.
- 5.Історія філософії в її зв'язку з освітою.. /За ред. Г.І.Волинка, В.І.Гусев, Н.Г.Мозгова та ін./ - К., 2006
6. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник – Х.2010. – 529 с.
- 7.Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
- 8..Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 2006.
- 9.Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Основні філософські проблеми.

Тема8.Філософське розуміння світу. Проблема буття та свідомості.

1. Онтологія: учення про буття.
2. Проблема походження, структура та сутність свідомості.
3. Філософські проблеми штучного інтелекту.
4. Свідомість та творчість. Роль творчості в формування мислення сучасного фахівця.

В сучасній європейській філософській традиції проблема буття залишається найбільш фундаментальною. В багатьох філософських вченнях категорія буття займає центральне місце. Онтологія(від дав.-гр. *ὄν*, род. в. грец. *ὄντος* — суще, те, що існує і грец. *λόγος* — учення, наука) – це вчення про буття. Буття є інтегральною характеристикою світу, яка стверджує його цілісність через його існування. Філософська категорія буття визначає все те, що існує: а) буття речей; б) буття соціального; в)буття людини; г) буття духовного. В формах буття виділяють матеріальне та ідеальне буття, об'єктивне буття(незалежне від свідомості людини) та суб'єктивне буття(на основі свідомості людини). Існує багато різновидів буття в світі: плюралістичні, моністичні та дуалістичні концепції. В розумінні сутності буття світу як цілісності важлива роль належить поняттю матерії. Ця філософська категорія має різне значення в різних філософських системах. Матерія як вираз граничних основ буття світу та людини. Матерія як проблема єдності матеріального та духовного світу. Філософсько-світоглядна наукова картина світу. Сучасні уявлення про форми та способи існування матеріального світу. Свідомість є продукт розвитку природи та суспільства. Це вища форма відображення, яка є тільки у людини. Свідомість пов'язана с самосвідомістю як здатність людини пізнавати не тільки навколишній світ, але і саму себе. Необхідно визначити та проаналізувати основні концепції

походження свідомості: еволюції, єдиного інформаційного поля, дуалістичну, релігійну, субстаційну та ін.. Проблема штучного інтелекту має давню історію. Сутність полягає в створенні техніки, яка буде виконувати такі справи як і людина, тільки з більшою ефективністю. На даний час ми стикаємось з плодами штучного інтелекту кожен день (голосовий пошук, онлайн підтримка клієнтів, відеоігри, т.ін.). Зараз роботи допомагають людині в роботі, а прогнозують, що вони можуть її повністю замінити. В наш час важливе питання технізації людини та олюднення техніки. Де межі цієї взаємодії? Свідомість пов'язана з абстрактним мисленням та світоглядом. Вона виконує креативну функцію, так як людина має здатність прогнозувати та моделювати майбутнє і перетворювати задумане в дійсність. Таким чином, свідомість може не тільки уявити істину, але і створити та змінювати світ. Творчість полягає в створенні унікального продукту. Філософія вивчає сутність творчості, досліджує зв'язок творчості з процесом мислення та розвитком свідомості, а також процес втілення задуму.

Питання тестової перевірки знань.

1. Проблема буття це:
  - а) проблема сутності всього існуючого;
  - б) проблема розвитку всесвіту;
  - в) проблема пізнання.

2. В сучасній картині світу буття постає :
  - а) системним, динамічним, ієрархічно впорядкованим;
  - б) антропним принципом;
  - в) виміром людської сутності.

3. Свідомість по відношенню до буття має:
  - а) ідеальну природу;
  - б) просторово-часові виміри;
  - в) матеріальну природу.

4. Самосвідомість це:
  - а) оцінка креативних можливостей людини;
  - б) здатність пізнавати саму себе;
  - в) моральні принципи.

5. Творчість це:
  - а) ознака свідомості;
  - б) створення унікального продукту;
  - в) мистецька діяльність.

Література

1. Андрущенко В.П. Філософія. Підручник.- К., 1998.
2. Лазарев Ф.В., Трифонова. Філософія. – Сімферополь, 1999.
3. Нестеренко В.П. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
4. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 1997.
5. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. у 2-х кн. – Х., 1999.
6. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 9. Проблема людини в філософії .

1. Філософія і наука про походження та сутність людини.
2. Співвідношення понять «людина-індивід-особистість-індивідуальність».
3. Людина в системі інформаційних технологій.
4. Людина і проблема свободи в філософії.

Розуміння природи людини, осмислення його місця у Всесвіті виступають стрижнем розвитку різноманітних культур світу. Інтерес до цієї проблеми не стільки пізнавальний, як суттєвий, тому що ми запитуємо самі себе про свою глибинну сутність у всіх її проявах. Відповідно, з'являються все нові та нові варіанти відповідей протягом багатьох сторіч. Ці відповіді набули наукового сенсу з появою гуманітарних наук - наук про людину. Людина по своїй природі історична та креативна, вона пізнає свою сутність завдяки розвитку тільки її притаманного способу буття, пов'язаного з соціальністю та культурою, які лежать в основі еволюції любові та розуму. Важливо проаналізувати існуючі концепції про походження людини: еволюційну концепцію; концепцію тупикової гілки еволюції; концепцію креаціонізму; інопланетну версію та версію антропоного принципу в побудові Всесвіту. Необхідно осмислити співвідношення в людині природного та соціального як важливу проблему людського способу буття. В рамках соціального розглянути такі поняття як «індивід(унікальні природні та соціальні якості) - особистість(людська особа, яка усвідомлює свої якості) та індивідуальність(внаслідок усвідомленості прагне реалізувати свої якості)». В третьому питанні проаналізувати ті можливості та проблеми, які одержує людина з розвитком конвергентних технологій. Розглянути категорію «людський капітал» та методи, які використовуються для його визначення. Проблема свободи давно хвилює філософів. Під свободою розуміється можливість для людини вибору та самовиявлення. Свобода не виключає необхідності(Б. Спіноза). Важливо проаналізувати види свободи(зовнішня, внутрішня, свобода дії, свобода волі) та характер її проявів.

Питання тестової перевірки знань.

1. Поняття «людина» фіксує:
  - а) межі надприродного в світі;
  - б) соціальний фактор буття;
  - в) сутність людського роду.

2. Виникнення людини як реалізація фундаментальної космічної програми викладено в концепції:
  - а) еволюційній;
  - б) антропного принципу в побудові Всесвіту;
  - в) креаційній.

2. Основною відмінністю людини від усього живого М. Шелер вважав:
  - а) незавершеність як творіння;
  - б) соціальні якості;
  - в) духовну сутність.

3. Поняття «людський капітал» означає:
  - а) накопичені фінанси;
  - б) банківські рахунки;
  - в) практичні навички та знання людей.

4. Наукова концепція людського капіталу була розроблена:
  - а) в Ст. Греції (Уст. до н.е.);
  - б) у Франції (XVІІІ ст.);
  - в) у США (XX ст.).

5. Антропогенез це:
  - а) людський вимір буття;
  - б) процес походження та еволюції людини;
  - в) критерії сталого розвитку.

Література

1. Нестеренко В.П. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
2. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 1997.
3. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
4. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.

5. Причипій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія. Навчальний посібник. – К., 2006.
6. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 10. Філософський аналіз суспільства.

1. Поняття соціального. Співвідношення соціального та біологічного.
2. Суспільство як система.
3. Людина і суспільство

Соціальні явища характеризують тільки людську життєдіяльність. Соціальні явища передбачають виконання певних функцій (збереження та відновлення життя членів суспільства, підтримка стабільності соціальної організації життя, культивування вищих духовних потреб) шляхом обмеження та контролю. Це закріплення парадигм людського способу буття. Важливо зауважити, що суспільство не може зводитися до співіснування великої кількості людей як це існує в природному світі (зграї, табуні, популяції). Важливо з'ясувати взаємодію та відмінність між суспільством та природою, біологічним та соціальним та проаналізувати односторонні концепції їх взаємодії (натуралістичних, вульгарного соціологізму, есхатологічних), не забуваючи, що сама людина має біосоціальну сутність. Розглядаючи суспільство як систему, треба зауважити, що основним принципом системності є взаємозв'язок та рівноцінність усіх елементів, тобто криза в тій чи іншій сфері однозначно вплине на розвиток інших. Це такі сфери: матеріально-виробнича, економічна, соціальних відносин, органів та інституцій, духовна, побуту та сім'ї. Людина та суспільство взаємопов'язані, так як людина є носієм суспільних процесів, а суспільство виконує функцію людського середовища. Важливо розглянути ці взаємовідношення конкретно-історично.

Питання тестової перевірки знань.

1. Співвідношення біологічних та соціальних явищ:
  - а) існують незалежно один від одного;
  - б) соціальні явища виникають тільки на основі природних;
  - в) соціальні копіюють природні.
2. Суспільство – це:
  - а) сукупність людей;
  - б) соціальна система;
  - в) державні установи.

3. Потреби, що задовольняє суспільство:
  - а) відновлення та збереження, стабільності та духовності життя;
  - б) досягнення надприродних якостей людиною;
  - в) можливостей підкорення природи.

4. Соціальна інфраструктура це:
  - а) форма організації людської діяльності;
  - б) адміністративний апарат;
  - в) влада.

5. Взаємовідношення людини та суспільства:
  - а) суспільство виконує функцію людського середовища;
  - б) суспільство знищує індивідуальність людини;
  - в) суспільство дає можливість людині підкорити природу.

Література

1. Нестеренко В.П. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
2. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 1997.
3. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
4. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 2006.
5. Причипій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія. Навчальний посібник. – К., 2006.
6. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013

Тема 11. Пізнання. Проблема істини.

- 1 Поняття пізнання: види, рівні та форми.
- 2 Істина та її критерії, Проблема істини в сучасному світі
- 3 Основні критерії наукового пізнання.
- 4 Проблеми пізнавальної діяльності людини та цінність знання.

Пізнання це таке відношення людини до світу в результаті якого людина одержує знання про нього. Важливо зауважити, що процес пізнання – це взаємодія суб'єкта(людина, що добуває знання) та об'єкта(частина реальності). Необхідно підкреслити, що пізнання безпосередньо пов'язане зі свободою людини, її можливостями самореалізації і є багатоаспектним явищем(наукове, мистецьке, міфологічне, релігійне, побутове т.ін.). Теорія пізнання(гносеологія) вивчає проблеми пізнання, його можливості та умови його істинності. В теорії пізнання виділяють наступні рівні: чуттєве(за

допомогою органів чуття) та раціональне(за допомогою мислення). Важливо проаналізувати форми, результати та взаємодію рівнів пізнання в досвіді та практиці, проілюструвати їх розглядаючи специфіку та критерії розуміння істини в сучасному світі. Існують різні концепції істини. Дати визначення конвенціональній, прагматичній та регулятивній концепціях істини. Найчастіше використовується кореспондентська концепція, згідно якої істина – це відповідність знань змісту об'єкта пізнання. Важливо зауважити, що істина - це багатогранний інтелектуальний процес, вона передбачає завершену повноту наших знань. У науковому пізнанні істинність знань визначається наступними критеріями: фактами, експериментальними даними, відповідністю науковим теоріям, аргументованістю, точністю термінології та логічністю. Знання дає людині особистий та суспільний капітал. Заможність сучасних цивілізованих країн здійснюється освідчинними людьми, тобто з допомогою знання. Без навичок самостійного та раціонального мислення неможливо існування стабільного демократичного суспільства. Одночасно, з перевагами знання існують негативні тенденції пов'язані з бажанням володіти світом та використовувати наукові досягнення в утилітарних цілях.

Питання тестової перевірки знань.

1. Епістемологія це:
  - а) філософське вчення про знання;
  - б) теорія ймовірності;
  - в) філософське вчення про методи пізнання.

2. Чуттєвий рівень пізнання представлений такими видами:
  - а) відчуття, сприйняття, уявлення.
  - б) поняття, судження, умовиводи;
  - в) практика, досвід, споглядання.

3. Раціональний рівень пізнання представлений такими видами:
  - а) відчуття, сприйняття, уявлення.
  - б) поняття, судження, умовиводи;
  - в) практика, досвід, споглядання.

4. Абсолютизація цінності емпіричної науки називається:

а) агностицизмом;

б) сцієнтизмом;

в) гностицизмом.

5. Парадигма – це:

а) критерій істинності наукових теорій;

б) організаційний елемент системотехнічної діяльності.

в) модель постановки проблеми та її вирішення.

Література.

1. Філософія. Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 1999.
2. Філософія. Курс лекцій. Нав. посібник / І.В. Бичко та ін. – К., 1993.
3. Філософія. Навчальний посібник / Є.М. Причипій, А.М. Черній та ін. – К., 2001.
4. Подольська Є.А., Парафійник Н.І. Філософія. – Х., 1997.
5. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
6. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013
7. Фірсова Л.В., Черних І.П. та ін. Філософія науки: Навчальний посібник. Х.: Нове слово, 2003

Тема 12. Методи та форми наукового пізнання.

1. Поняття методу, методології та методики.
2. Структура та специфіка форм та наукових методів пізнання.
3. Методи сучасної філософії.
4. Філософська проблематика сучасного сільськогосподарського знання та практики.

Метод(від грець.methodos- спосіб дослідження) це сукупність прийомів та операцій практичного та теоретичного освоєння дійсності. Поняття методу та методології виникли ще в стародавні часи, тому що філософія завше схильна до обґрунтування вірогідності знання. Найбільш методологічно акцентована була філософія Нового часу. В сучасному філософському просторі сцієнтистські напрями які абсолютизували методологічну функцію філософії, почали поступово переходити на позиції методологічного плюралізму. Це означає, що не існує єдиного

правильного методу для пошуку істини, але і не заперечує важливість методу як способу організації свідомої людської діяльності. Існують критерії доцільності застосування того чи іншого методу. Вони пов'язані, насамперед з істинністю та економічним поняттям балансу(затрати-результат). Цими питання займається методологія, яка накопичує, осмислює, класифікує методи. Ефективність методу полягає в тому, що він допомагає освоїти досвід в стислій формі. Методика – це ефективне застосування певних методів в конкретних ситуаціях та царинах знань. Кожен метод має описову, процедурну та концептуальну складові. Методи поділяються на природних, соціальних, інструментальних та гуманітарних наук. За широтою застосування виділяють всезагальні(які покладаються в основу самої дії пізнання та обґрунтуванні методології); загальнонаукові(які застосовуються у більшості наук); частково наукові(які використовуються в частині наук). В науковому пізнанні існують два рівня: емпіричний та теоретичний. На емпіричному рівні факти накопичуються, класифікуються за допомогою спостереження та експерименту та опрацьовуються за допомогою загальнологічних методів таких як аналіз та синтез, індукція т дедукція, формалізація та ідеалізація. Метою теоретичного рівня пізнання є створення теорії. Для цього рівня притаманні такі методи як системно-структурний, моделювання, гіпотетико-дедуктивний метод, поєднання історичного та логічного. Застосування того чи іншого методу в сучасній філософії залежить від парадигми філософствування. Серед сучасних філософських методів такі як діалектика, метод структурно-системного аналізу, герменевтика, феноменологічний метод, категоріального та логічного аналізу. Необхідно визначити їх сутність та специфіку. В четвертому питанні потрібно на конкретних прикладах показати застосування методів с сільськогосподарській науці та практиці.

Питання тестової перевірки знань.

1. Спосіб пізнання дійсності називається:
  - А) методом;
  - Б) гіпотезою;
  - В) аксіомою.

2. Методологія – це:
  - а) наука про критерії дискурсу;
  - б) наука про критерії доцільності застосування того чи іншого методу;
  - в) наука про комунікативну доцільність.

3. Як називається метод емпіричного пізнання при якому явища ставляться в специфічні та варіативні умови:
  - а) вимір;
  - б) експеримент;

в) споглядання.

4.Методика – це:

- а) ефективно застосування певних методів в конкретних ситуаціях;
- б) маніпуляція свідомістю;
- в) створення гіпотетико-дедуктивної моделі.

5. Метод тлумачення текстів називається:

- а) індукцією;
- б) герменевтикою;
- в) дедукцією.

Література

1. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
2. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013
3. Фірсова Л.В., Черних І.П. та ін. Філософія науки: Навчальний посібник. Х.: Нове слово, 2003.
4. Цехмістро І. З. Холістична філософія науки / Навчальний посібник для студентів. - Харків, 2002.

Тема 13. Культура та цивілізація. Глобальні проблеми сучасності.

1. Філософське розуміння культури.
2. Культура та цивілізація.
3. Проблеми глобального світу та шляхи їх розв'язання.

Поняття «культура» відноситься до фундаментальних в сучасних гуманітарних науках. Не випадково збереження культурних цінностей було виділено ЮНЕСКО в якості однієї з глобальних проблем сучасної цивілізації. Культура (лат. Culture — «обробіток», «обробляти») — сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації. Тобто, за межами людської діяльності вона не існує. Важливо підкреслити, що сама назва пов'язана з сільськогосподарською діяльністю, так як мова йшла про обробку землі, не випадкова назва «культиватор». Філософи вважають важливою рисою сучасної культури діалогізм внутрішній та зовнішній. Поняття культури та цивілізації взаємопов'язані, але їх не можна ототожнювати. Для аналізу цих понять можна скористатися ознаками цивілізації за Л. Морганом(1818-1881) та О. Шпенглером(1880-1936).

Цивілізація це такий рівень розвитку і стан суспільства який забезпечує технологічну сторону існування культури . Глобальними називають проблеми, які стосуються всього світу, регіонів, країн та окремої людини. Необхідно визначити головні їх ознаки та розглянути їх види та шляхи розв'язання. Головними ознаками глобальних проблем є: масштабність, надзвичайна гострота, необхідність колективного вирішення.

Питання тестової перевірки знань.

1. Яке із тверджень правильне:

- А) культура пов'язує природу і суспільство через творчу діяльність людини;
- Б) культура є протилежністю природи і ніяк з нею не пов'язана;
- В) культура це природне явище, так як її творить людина, яка є часткою природи.

2. Цивілізація це:

- а) рівень розвитку та стан суспільства, який забезпечує існування культури;
- б) розвиток конвергентних технологій;
- в) суспільство з високим коефіцієнтом якості життя людей.

3. Субкультура це:

- а) частина культури певних соціальних груп;
- б) суміш різних культур;
- в) частина цивілізаційного простору.

4. В.І.Вернадський створив вчення про:

- а) ноосферу.
- б) національну ідею.
- в) надлюдину.

5. Екологічні проблеми є:

- а) глобальними;

- б) локальними;
- в) історичними.

Література

4. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
5. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013
6. Фірсова Л.В., Черних І.П. та ін. Філософія науки: Навчальний посібник. Х.: Нове слово, 2003.
7. Цехмістро І. З. Холістична філософія науки / Навчальний посібник для студентів. - Харків, 2002.

Тема 14. Філософське осмислення розвитку техніки, технічного та сільськогосподарського знання.

1. Техніка в історії філософської думки.
2. Предмет філософії техніки. Зміст поняття «технічне знання».
3. Проблема співвідношення науки та техніки. Когнітивний статус технічних наук.
4. Філософська проблематика сучасного сільськогосподарського та технічного знання та практики.

Витоки поняття «техніки» ведуть в глибоку давнину. Давньогрецьке слово «*techne*» мало широке використання: як вміння ремісників до майстерності у високому мистецтві. Це знання безпосередньо пов'язане з людською діяльністю (техніка землеробства, виготовлення речей, т.ін.), породжується свідомістю людини, її працею та слугує її цілям. Необхідно проаналізувати еволюцію поняття «техніка» в історії людства та визначити сучасне розуміння цього поняття (як царину знання, людської діяльності, вмінь та навичок). Початок усестороннього дослідження техніки відносять до другої половини ХХст. Це пов'язано не тільки з розповсюдженням техніки, але і на вплив науки та техніки на усі сторони нашого життя та на майбутнє людства. На думку американського філософа Х. Скалимовські «філософія техніки є філософією нашої культури». З поняттям «техніка» нерозривно зв'язане поняття «технічне знання», тому одна з центральних проблем методології техніки — аналіз його специфіки. В технічному знанні органічно поєднані експериментальні дані, чітко сформульовані задачі, достатньо обґрунтовані положення. Особливостями

технічного знання є його спрямованість на виробництво та конструювання(мислене конструювання об'єкту, створення проекту, розробка конструкції). Техніка на відмінність від природи може моделювати та вдосконалювати те, що нею зроблено згідно потребам людства. Термін «філософія техніки» був введений Е. Капом в роботі «Основи філософії техніки»(1877). Важливі аспекти становлення та розвитку філософії техніки розкриті в книзі Ф. Дессауера «Філософія техніки. Проблеми реалізації» (1927). Сьогодні філософія техніки – це філософська дисципліна направлена на дослідження технічного знання, аналіз та оцінку результатів технічної діяльності, а також на прогнозування можливих соціальних перспектив технічного розвитку. В третьому питанні необхідно розглянути моделі взаємодії науки, техніки та технології, враховуючі те, що вони пов'язані з глибинними засадами людського існування. В четвертому питанні важливо привести перелік та варіанти рішення конкретних проблем сучасного сільськогосподарського та технічного знання.

Питання тестової перевірки знань.

1. Філософія техніки виникла в :

- А) Уст. до н.е.
- Б) ХУІІІ ст.
- В) ХХ ст.

2. Технології це:

- а) вірогідні способи застосування техніки;
- б) маніпулятивні дії;
- в) методи досягнення успіху.

3. Яка модель є соціотехнічною:

- а) наука-інженерія-виробництво;
- б) наука-проекткування-виробництво-технологія;
- в) наука-інженерія-виробництво-навчання-сервіс.

4. Системотехніка це:

- а) теорія систем та механізмів;
- б) сучасний вид інженерно-технічної діяльності;
- в) орієнтація на системну картину світу.

5. Філософія техніки вивчає:

- а) сутність техніки, її вплив на суспільство та людину;
- б) технологію успіху;
- в) науково-технічний прогрес та його наслідки.

Література

1. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посіб. У 2-х кн. – Х., 1999.
2. Черных И. П., Фирсова Л. В., Черников В. Ф. Философия : Учебник для студентов сельскохозяйственных вузов. – Харьков : «Планета-принт», 2013
3. Фірсова Л.В., Черних І.П. та ін. Філософія науки: Навчальний посібник. Х.: Нове слово, 2003.
4. Цехмістро І. З. Холістична філософія науки / Навчальний посібник для студентів. - Харків, 2002.

Інформаційні ресурси:

- <http://korolenko.kharkov.com/> Наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
- <http://www.nbuv.gov.ua/> - Наукова бібліотека імені В.Вернадського
- <http://books.khntusg.com.ua/> - Наукова бібліотека ХНТУСГ імені Петра Василенка
- Інтернет ресурси:
- <https://agropolit.com/> - Сайт «Гаряча агрополітика»
- <http://latifundist.com/> - Сайт «Латифундист»
- <http://www.alleng.ru/edu/cultur2.htm>
- <http://www.countries.ru/library.htm>
- http://www.pivoev.ru/work/w022_c.html

Навчальне видання

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни

Автор-укладач

ФІРСОВА Людмила Володимирівна

Формат 60x84/16 Гарнітура Times New Roman

Папір для цифрового друку.

Друк ризографічний. Ум. друк. арк. _.

Тираж ___ пр.

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44